

**психолошко - педагошки
преглед**

ИНДИВИДУАЛНИ ОБРАЗОВНИ ПРОГРАМИ

*Даниела ИЛИЌ-СТОШОВИЌ
Снежана НИКОЛИЌ*

Универзитет во Белград, Факултет за
специјална едукација и рехабилитација

Резиме

Инклузијата, како процес на вклучување на учениците со посебни образовни потреби во редовните училишта, наметнува обврска за адекватна подготовка и подготвеност на редовните училишта и градинки, наставници, ученици и родители на деца од редовната популација за прием на овие ученици. Тоа секако значи дека и службите за помош во редовните училишта мораат да бидат оспособени да дадат адекватна и соодветна помош и на наставничкиот кадар, но и на учениците со посебни образовни потреби. Прв и најважен чекор е изработката на индивидуални образовни програми.

Основната функција на „Индивидуалните образовни програми“ е на ученикот со посебни образовни потреби да му се обезбедат специјализирана или индивидуална помош во училиштето. Креирањето на индивидуални образовни програми за учениците со специјални образовни потреби наметнува обврска за индивидуална евалуација и понатаму да се креира целта на наставните програми за секој ученик.

Во ова излагање поблиску ќе го објасниме поимот „Индивидуални образовни програми“ преку толкувања кои се среќаваат во законот ИДЕА 2004, САД. Исто така, ќе ги опишеме постојните патокази за креирање на овие програми и начинот на кој се креира целта на наставните програми за секој ученик посебно.

Клучни зборови: индивидуални образовни програми, инклузијата, ученици со посебни образовни потреби

Адреса за сепаратите:

Даниела ИЛИЌ-СТОШОВИЌ

Драгише Лапчевика 20

11050 Београд

Србија

eladaca@eunet.yu

**psychological and
pedagogical survey**

INDIVIDUAL EDUCATION PROGRAMS

*Danijela ILICH-STOSHOVIKJ,
Snezhana NIKOLIKJ*

Belgrade University, The Faculty for special
education and rehabilitation

Abstract

Inclusion, as a process of enrolling of children with disability in regular schools, demands obligation for adequate preparing regular schools, teachers, pupils and their parents for accepting those children. It, also, means that special services must be prepared to help teachers and children with disability too, in an adequate way. The first and most important step is developing of Individualized education programs (IEP).

The purpose of IEP is to provide a disabled child with specialized or individualized assistance in school. In order an IEP to be developed for a child, it is necessary to evaluate a child, and than to determine goals of individual achievements for every pupil with disability.

The aim of this paper is to show one of many ways for construction IEP. The paper will give some examples of IEP recommendation (general and special), goals and steps to determine programs and types of services.

Key words: individual education programs, inclusion, children with disability

Key words: individual education programs, inclusion, children with disability

Address requests for reprint to:

Danijela ILIKJ-STOSHOVIKJ

Dragishe Lapchevich 20

11050 Belgrade

Serbia

eladaca@eunet.yu

Индивидуални образовни програми

Инклузијата, како процес на вклучување на учениците со посебни образовни потреби во редовните училишта, наметнува обврска за адекватна подготовка и подготвеност на редовните училишта и градинки, наставниците, учениците и родителите на децата од редовната популација за прием на овие ученици. Тоа секако значи дека и службите за помош во редовните училишта мораат да бидат оспособени да даваат адекватна и соодветна помош и на наставничкиот кадар, но и на учениците со посебни образовни потреби. Прв и најважен чекор е изработка на индивидуални образовни програми. Во ова излагање поблиску ќе го објасниме поимот „Индивидуални образовни програми“ преку толкувања кои се среќаваат во законот ИДЕА 2004, САД. Исто така, ќе ги опишеме постојните смерници за креирање на овие програми и начинот на кој се креира целта на наставните програми за секој ученик посебно.

Што се тоа „индивидуални образовни програми“?

Индивидуален образовен програм е напишан документ чија основна задача е на ученикот со посебни образовни потреби да му обезбеди специјализирана или индивидуална помош во училиштето. Според Smith S.W. индивидуалниот образовен програм всушност е договор за тоа како ќе се води, диригира и документира специјално креираното образование за секој ученик со посебни образовни потреби, базирано врз неговите индивидуални образовни, социјални и други потреби. Според Wheless J. W. индивидуалниот образовен програм е напишан извештај во кој се опишува моменталното развојно ниво на ученикот, краткорочната и долгорочната цел на образовниот програм, специфичните образовни услуги и помошта која ученикот мора да ја добие, датумот кога ќе почне со овие услуги и до кога ќе траат, стандардите за мерење на остварените задачи и целта на програмот, како и опсегот до кој ученикот ќе може да учествува во редовниот образовен програм.

Овој документ во САД е правно регулиран со законот ИДЕА 2004 (Individuals with Disabilities Education Act).

Individual education programs

Inclusion, as a process of enrolling of children with disability in regular schools, demands obligation for adequate preparing regular schools, teachers, pupils and their parents for accepting those children. It, also, means that special services must be prepared to help teachers and children with disability too, in an adequate way. The first and most important step is developing of Individualized education programs (IEP). In this paper we will explain what is hidden behind the term “Individual education program” through explanation law IDEA 2004, USA. We will also describe actually ways for creating these programs and ways of creating education goals for every child, individual.

What are “individual education programs”?

Individual education program is written document with aim to provide a specialized and individual support to a child with special education needs. According to Smith S.W. (2004) the IEP is agreement to guide, orchestrate, and document specially designed instruction for each student with disability based on his or her unique academic, social, and behavioral needs.

According to Wheless J. W. (2004) the IEP is a written report describing the child's present level of development, the short-term and annual goals of the special education program, the specific educational services the child will receive, the date services will start and their expected duration, standards for determining whether the goals of the educational program are being met, and the extent to which the child will be able to participate in regular educational programs.

In USA this document is under the law, commonly called IDEA 2004 (Individuals with Disabilities Education Act) and provides many protections to every eligible child who has disability.

Овој закон ја регулира обврската и правото на општа индивидуална евалуација, независна евалуација, обезбедување специјално-образовни и сродни услуги, право на индивидуална одлука каде ќе се извршуваат услугите, дисциплинарните постапки и слично (Bateman B. D. и Herr C. M., 2006)

Кој учествува во креирањето на индивидуалните образовни (училишни) програми?

Според законот ИДЕА 2004, област 1414 (д) (1) (Б), екипата за креирање индивидуални образовни програми ги вклучува и:

1. родителите на ученикот со специјални образовни потреби;
2. не помалку од еден наставник во редовна настава (доколку е ученик или ако може да биде вклучен во настава во редовно училиште);
3. не помалку од еден наставник на специјална настава, или не помалку од едно лице кое е оспособено да одговори на потребите на специјалната настава;
4. претставник на локалната образовна агенција;
5. личност која може да ги интерпретира образовните импликации на резултатите на евалуацијата;
6. на барање на родителите во екипата може да се вклучат и други стручњаци кои имаат знаење или специјализација од оваа област, вклучувајќи ги и членовите на сродните сервиси за помош;
7. кога и да е можно учениците со посебни образовни потреби (според описот на Wright P. W. D. и Wright P. D. 2006).

Што треба да содржи индивидуалниот образовен програм?

Според законот на Американското одделение за образование од 2000-та година (U. S. Department of Education, 2000), Индивидуалниот образовен

The detailed framework of Individuals with Disabilities Education Act provides for full and individual evaluations, independent evaluations, the provision of special education and related services, protection in disciplinary action, and much more (Bateman B. D., Herr C. M., 2006)

Who are the members of IEP team?

According to IDEA 2004, Section 1414 (d) (1) (B), the IEP team includes:

1. the parents of a child with a disability;
2. not less than 1 regular education teacher of such child (if the child is, or may be, participating in the regular education environment);
3. not less than 1 special education teacher, or where appropriate, not less than 1 special education provider of such child;
4. a representative of the local educational agency;
5. an individual who can interpret the instructional implications of evaluation results;
6. at the discretion of the parent of the agency, other individuals who have knowledge or special expertise regarding the child, including related services personnel as appropriate; and
7. whenever appropriate, the child with a disability." (according to description Wright P. W. D. and Wright P. D., 2006)

The IEP recommendation

By law, the IEP must include certain information about the child and the educational program designed to meet his or her unique needs (U. S.

Програм, треба да содржи извесни информации за учениците и образовниот програм што во целост ќе ги задоволат индивидуалните потреби на учениците. Овие информации вклучуваат:

1. моменталното ниво на образовните можности;
2. мерливите цели и задачи на програмот;
3. специјалното образование и сродните услуги;
4. опсегот на учество на детето со посебни образовни потреби во колектив со деца непочрчени во развојот;
5. точниот опис како ќе биде мерен напредокот на детето и на кој начин ќе бидат информирани родителите за напредокот;
6. опсегот на модификацијата која ќе биде применувана кога детето ќе биде тестирано со државни или со тестови кои се применуваат во одредена област (овде се мисли на тестови на достигнувања кои се користат за деца од редовната популација на територијата на САД, на крајот од секоја училишна година, а служат како показатели за успешно работење на училиштето);
7. датумите и местото каде ќе се извршат услугите;
8. точниот опис на преодните услуги кои ќе бидат неопходни за ученикот да ги оствари постобразовните цели почнувајќи од 14 година (или порано) (во нашата популација тоа би се однесувало на услугите кои се неопходни на ученикот да му се обезбеди средношколско образование, односно, професионално оспособување);
9. точниот опис на преодните услуги кои ќе му помогнат на детето да се спремат да го напушти училиштето почнувајќи од 16 година (или порано);
10. точниот опис на начинот на кој ќе му се објаснат на ученикот правата и помошта која му припаѓа и која може да ја оствари почнувајќи најмалку една година пред полнолетството;

Department of Education, 2000). This information includes:

1. Current levels of educational performance
2. Measurable goals and measurable objectives or benchmarks
3. Special education and related services
4. The extent of participation with non-disabled children
5. A statement of how the child's progress will be measured and how parents will be informed of that progress
6. The extent of modification of participation in state and district-wide tests (those tests are used to measure achievement of every student in USA at the end of term or school year. We do not have such tests in Serbia)
7. The dates and location of services to be provided
8. Beginning at the age of 14 (or younger), a statement of transition services the student will need to reach post-school goals (this is considered to vocational training or Secondary school education in Serbia)
9. Beginning at the age of 16 (or younger), a statement of transition services to help the child prepare for leaving school
10. Beginning at least one year before the child reaches the age of maturity, a statement that the student has been told of any rights that will transfer to him or her.

Во „Водичот за одредување на прилагодени и специјални образовни програми и/или служби за помош на деца од предучилишна возраст“ (2003) (Guide for Determining Eligibility and Special Education Programs and/or Services for Preschool Students with Disabilities), држава New York, САД, дел што се однесува на развојот на ИОП, стои дека тие содржат:

1. известување за моменталното ниво на можности и укажување на потребите на детето соодветно со образовните можности, социјалниот и физичкиот развој и водечките потреби, вклучувајќи го и тоа како се рефлектира попреченоста на детето во учеството на соодветни активности;
2. опис на типот на попреченост;
3. список на мерливи годишни цели, конзистентни со потребите и можностите на детето, вклучувајќи ги и појдовните точки или краткорочните инструкциони објективни и еволуциони критериуми, евалуциона процедура и распоред кој се користи за мерење на напредокот според годишните цели;
4. соодветен специјален образовен програм и/или помош и услуги кои му се даваат на детето. Овој програм и облик на помош ги има на листата на прифатени предучилишни или основноучилишни програми и услуги. Исто така, содржат фреквенција, траење, локација и интензитет на овие услуги;
5. список на дополнителна помош и услуги кои му се даваат на детето или во негова корист, како и можност на модификација на програмот или помош на училиштето кое ќе му биде одредено на детето;
6. доколку со ИОП се препорачува детето да биде опфатено со услуги од двата сродни сервиси и/или со услуги од наставник кој работи во патронажна служба, тогаш содржи и место каде ќе се врши грижата за детето или други места на кои ќе биде обезбедена секаква услуга, како и лица кои ќе вршат координација меѓу тие сервиси;
7. опис на опсегот во рамките кога детето нема да учествува во активностите со вршниците од редовната популација;

According to “Guide for Determining Eligibility and Special Education Programs and/or Services for Preschool Students with Disabilities, New York State, USA, a part that consider to how to develop IOP, the IEP recommendation are:

1. reports the present levels of performance and indicates the individual needs of the child according to academic or educational achievements and learning characteristics; social development; physical development and management needs including how the disability affects the child’s participation in appropriate activities.
2. indicates the classification of the disability. In the preschool special education system, all students who are found eligible for services are identified by the generic term, "preschool student with a disability."
3. lists measurable annual goals, consistent with the child’s needs and abilities, including benchmarks or short-term instructional objectives and evaluative criteria, evaluation procedures and schedules to be used to measure progress toward the annual goals.
4. indicates appropriate special education program and/or service(s) selected from the lists of approved preschool special education programs and services and the frequency, duration, location and intensity of such services.
5. indicates, if appropriate, the supplementary aids and services to be provided to the child, or on behalf of the child; and a statement of the program modifications or supports for school personnel that will be provided for the child.
6. if the recommendation is for two or more related services and/or special education itinerant teacher (SEIT) services, an indication of the childcare location or other site(s) where each service will be provided and the provider who will coordinate the provision of these services.
7. provides an explanation of the extent, if any, to which the child will not participate in appropriate activities with age-appropriate nondisabled peers.

8. опис на начинот на кој родителите ќе бидат информирани за напредокот на нивното дете (во најмала рака, онолку често колку и родителите на децата од редовната популација), соодветно со годишните цели и опсегот на ограничување кој ги спречува децата да ги постигнат своите цели до крајот на училишната година;
9. предвиден термин за почетокот на образованието и давање услуги и дополнителна помош, интензитет на давање услуги (вклучувајќи локација, траење и фреквенција), дали давањето услуги ќе биде во група или индивидуално, дали за детето одговара дванаестомесечен специјален сервис и/или програм за услуги кои се даваат во сезоната на одморите (јули, август) и предвидени термини за согледување на потребите на детето за ваков вид услуги;
10. опис на помагалата;
11. опис на опсегот на советување и тренинг на родителите (кога тоа е неопходно);
12. опис на опциите на програмот и услугите: сродни сервиси, работа на наставниците со специјална настава во патронажа, соодветни услуги во комбинација со работа на наставниците со специјална настава во патронажа, специјално одделение во интегративен облик, специјално одделение половина ден или цел ден, или различни комбинации.

Bateman B. и Herr M. C. (2006., стр. 10) наведува дека ИОП треба да ги содржи следните компоненти:

1. моменталното ниво на развој на детето;
2. мерливите годишни цели (и мерливи задачи и показатели за напредок на некои ученици);
3. пописот на неопходните специјално-образовни и други облици на услуги и помош.

8. provides a statement of how the child's parents will be regularly informed of their child's progress (at least as often as parents are informed of their nondisabled child's progress) toward the annual goals and the extent to which that progress is sufficient to enable the child to achieve the goals by the end of the school year.
9. indicates the projected date for initiation of special education and related services, and supplementary aids and services, the intensity of services (including location, duration and frequency); delivery of service(s) in group or individual sessions; whether the child is eligible for a 12-month special service and/or program and the identity of the service provider during July and August and the projected date of the review of the child's need for such services.
10. describes any assistive technology devices or services needed.
11. Defines the extent of parent counseling and training, when appropriate.
12. indicates the recommended program option: related services only; special education itinerant teacher services only; related services in combination with SEIT; special class in an integrated setting/special class half-day or full-day or in-state residential program.

Bateman B. and Herr M.C. (2006., pg. 10) say that "IEP document must include certain elements for all children plus two additional for students sixteen and older:

1. The child present level performance;
2. Measurable annual goals (and measurable benchmarks or objectives some students), and
3. A statement of needed special education and other services

Дефинирање на образовни цели и задачи како суштина на индивидуалниот образовен програм

Образовна цел е и тоа што членовите на екипата на ИОП претпоставуваат дека детето во рамките на својата попреченост ќе биде во можност да ја совлада во текот на една година (Schwab C и H.). Спрема Russell-Bramlett A. ИОП целите и задачите одредуваат точно што е одговорност на училиштето во одреден временски период. Образовните цели и задачи се поставуваат врз основа на неколку различни процени: процена на образовниот статус и можност за совладување одредени програмски содржини, процени во развојот (моторички, говорно-јазички, осознавачки и социјални способности на ученикот), процена на однесувањето и слично. Врз основа на дадената процена се идентификуваат проблемите и се составува екипа, која во зависност од областа на компетенцијата, ги составува целите и задачите за секој ученик посебно.

Според Reed Martin C. целта би требало да има пет компоненти:

1. насока во која сакаме да се движиме;
2. проблем кој сме го увиделе;
3. моментално ниво;
4. на кој начин ги мериме промените на крајот на училишната година;
5. неопходна методологија.

Законот ИДЕА 2004 наметнува обврска за мерливост на образовните цели и задачи, на таков начин што две лица може да се согласат дека ученикот достигнал одредено ниво. Дотогашната практика за поставување образовни цели се сведувала на истакнување проценти, што се покажало како непрецизно, бидејќи проценителите не можеле без мноштво на дополнителни информации, независно, да се сложат околу тоа дали ученикот навистина го остварил предвидениот процент или не. Спрема Bateman B. и Herr M.C. (2006., стр. 17) „мерната цел може да биде измерена така како што е напишана, без дополнителни информации“.

Defining of goals as a heart of individual education programs

Goals represent what you and the IEP team think your child will be able to accomplish in his area(s) of disability in a year's time (Schwab C and H., 2006). According to Russell-Bramlett A. IEP goals and objectives determine exactly what the school is responsible to work on for a designated period of time. Education goals and objective can be created after assessment of educational achievement and assessment of abilities to accept different knowledge, than, assessment of development (motor, language, and social skills), behavioral assessment etc. Based on those assessment we can identify the problems and than, we can create a team. Every member of team, according to his or her professional field create goals and objectives for every student, individual.

According to Reed Martin C. (2005) every goal should have five components:

1. The direction we want to go
2. The problem we are addressing
3. The present level
4. The amount of change by the end of this school year
5. The methodology needed

The IDEA 2004 law demands that goals must be measurable. It means that two people can agree that a student has achieved certain level. Before the IDEA 2004, earlier versions of the law demands that measurability of goals must be expressed through the percent, but this was very wrong because two people could not agree, without many explanations is a student or is not achieved certain percent. According to Bateman B. and Herr M.C. (2006., pg.17) “measurable goal can be measured as written, without additional information”.

Понатаму, мерните образовни цели содржат задачи кои му се даваат на ученикот, начинот на кој очекуваме ученикот да ги реши задачите и критериумите, односно нивото кое ученикот би требало да го задоволи. Практично, тоа би изгледало вака: Кога на Милан ќе му се даде да чита каков било текст за второ одделение, тој ќе прочита 60 букви во минута, со не повеќе од 2 грешки, или Елена ќе препише 20 букви во минута, потполно правилно (без грешки). Значи, поставените цели и задачи мора да бидат целосно прецизирани и јасни.

При изработката на ИОП може да зборуваме за долгорочни и краткорочни цели и задачи. Долгорочните цели (најчесто се поставуваат за една учебна година) укажуваат на тоа што може да очекуваме од ученикот да совлада во текот на една учебна година. Кога се поставуваат вакви цели мора да се води сметка за неколку работи. Најпрво, мора да постои директна врска меѓу моменталното ниво на можностите на ученикот и годишните цели. По извршената процена на ученикот, потребно е да се направат годишни цели за секоја област на развој и учење, која сме ја идентификувале како неразвиена или слабо развиена. Понатаму, мора да се води сметка за приоритетните потреби на детето. Годишните цели мора да бидат поставени така што во потполност ќе им бидат јасни на сите членови на ИОП екипата, но и на родителите на ученикот. Smith S.W. смета дека ИОП треба да содржи цели и задачи за сите области во кои ученикот не може да одговори на барањата на редовниот програм. Според овој автор постои предлог дека за 4 до 10 цели годишно би требало, во просек, да се направат 4 краткотрајни задачи и тоа да биде препорачан стандард. Значи, за да се смали опширноста или глобализацијата на долгорочните цели, се пристапува кон изработка на краткорочни цели, кои треба да претставуваат мал чекор на патот до конечната цел. Краткорочните цели претставуваат мали области кои ученикот треба да ги совлада за да ја оствари годишната цел. Тие воедно се и патокази за остварливост на поставените долгорочни цели и исправноста на процената.

Forward, measurable goals and objectives contain givens the learner performance, and criterion (level of performance to be reached). Practically, it looks like this: When Milan reads any text from textbook for II degree of primary school, he will read 60 marks per minute, with no more than 2 mistakes or, Elena will copy 20 marks per minute, completely right (without mistake). So, goals and objective must be concrete and clear.

In creating of IEP we can discuss about long-term and short-term goals and objectives. Long-term goals (for one school year) show our expectation of student's level of performance to be reached for one school year. There are few things to be considered. At first, there must be direct relation between of current level of student's capabilities and year goals. Forward, it is necessary to, after assessment make year goals for every area of development and learning which we consider as a problem. It is necessary too, to pay attention on priority needs of a student. Long-term goals must be written in a way to be clear to all team members, as much as to parents. Smith S.W. (2004) thinks that IEP should contain goals and objectives for all area that students cannot follow in a regular program. According to this author one suggestion is that an average of 4 short-term objectives for each of 4 to 10 annual goals could be a recommended standard. So, if you want to make small steps, you will create short-term goals and objectives. Short-term goals are small areas in progress of one student. They are sign-post of realization long-term goals and sign-post of good assessment.

Се смета дека е неопходно да се проверуваат почесто, дури и дневно процените за остварливоста на целите и задачите и да се врши брза исправка на поставените задачи, што е една од најважните вредности на ИОП.

Заклучок

Досегашната образовна практика на учениците со моторички нарушувања, но и со различна состојба на попреченост, имала сериозни проблеми во совладување на специјалната и редовната наставна програма. Зголемените барања за инклузивното образование на учениците со посебни образовни потреби, ќе го интензивира овој проблем. Потребно е да се направат неколку специфични подготовки од областа на изработката на ИОП пред да се вклучат децата со пречки во редовните училишта:

1. Да се направи законска основа за воведување индивидуални образовни програми, не само во редовните, туку и во специјалните училишта и градинки.
2. Да се изврши обука на наставниците за специјална настава и на другите членови на екипата за изработка на индивидуални образовни потреби.
3. Да се обучат лица кои би координирале со членовите од екипата за да не дојде до прекинување на соработката.
4. Да се формираат посебни единици или служби со помош на редовните, но и специјалните училишта и градинки во периодот на транзицијата кон инклузија.

There is opinion that it is necessary to check up realization of goals and objectives, very often, maybe daily, and do quickly corrections of objectives. This is the biggest precedence of IEP.

Conclusion

The previous practice of education children with motor disabilities and other disabilities has serious problems in adaptation of special and regular programs toward capabilities of those children. The stronger demands for inclusive education of children with special education needs will make this problem bigger. It is necessary to make following few steps, before we try to include children with disabilities in regular schools:

1. Make a law which will make possible to bring in schools IEP
2. Educate special education teacher for creating IEP
3. Educate people for coordination job
4. Make special units or services for regular, but also, for special schools and kindergartens in period of transition toward inclusive education.

Литература / References

1. Smith S.W. Creating Useful Individualized Education Programs (IEPs), ERIC Digest, This site is (c) 2003-2004, available on: <http://www.ericdigest.org/eric-digests.html>.
2. Wheless M D. Education of kids with epilepsy, available on: <http://www.epilepsy.com>
3. Bateman B.D. and Herr C.M.: Writing Measurable IEP Goals and Objectives, Second Edition, Attainment Company, Inc, Verona, Wisconsin, USA, 2006: 10, 17
4. Wright P W D. and Wright P D. IDEA 2004: IEP Team Members & IEP Team Attendance, 2006, available on <http://wrightslaw.com/cgi-wrightslaw/birdcast.cgi,in> : The Individuals with Disabilities Education Improvement Act of 2004: Overview, Explanation and Comparison of IDEA 2004 & Idea 97.
5. U.S. Department of Education, Guide to individualized education program, Washington, DC: Author: ERIC Document Reproduction Services, 800-443-3742, 2000
6. Schwab C. And H. Individualized Education Program (IEP) Goals, 2006, available on: <http://www.schwablearning.org>
7. The New York State Education Department, Office of Vocational and Educational Services for Individuals with Disabilities: Guide for Determining Eligibility and Special Education Programs and/or Services for Preschool Students with Disabilities, 2003, available on: <http://www.vesid.nysed.gov/specialed/publications/preschool/guide/home.html>, cited from: Developing the Individualized Education program, (IEP), available on: <http://www.vesid.nysed.gov/specialed/publications/preschool/guide/iep>
8. Russell-Bramlett A.: Writing IEP Goals and Objectives, available on: <http://www.eastsidespeech.com>
9. Reed Martin C. IEP goals, 2005, available on: <http://www.specialeadvocate.com>
10. Smith, S W, & Brownell, M T. Individualized education programs: Considering the broad context for reform. Focus on Exceptional Children, 28(1), 1995: 1-12